

Nerval, osmišljene tako da podržavaju domaćinstva srednje klase stvorena da očuvaju, ritualizuju i prenose memoriju preko onoga što je autor nazvao „istorizacijom privatnog života”. Ta vrsta sećanja povezuje značajne istorijske događaje sa ličnom i porodičnom dramom ili srećom običnih ljudi. U kućnoj atmosferi događaji kao što su rodendani i porodična okupljanja kombinovani su sa predmetima za čuvanje sećanja kao što su fotografije i knjige za lepljenje isečaka, kako bi sačuvali osećaj kontinuiteta u vremenima i prostorima koji su bili sve podložniji brzim izmenama i osećanju gubitka. Poput njenog evropskog pandana i protivnika, viktorijanskog osećanja epohe, američka ideologija progressa suočila se sa komplikovanim osećajem nepovezanosti i erozije značenja raznih vrsta prošlosti. Odgovor se ticao nastajanja očuvanja memorije kroz brojne kulturne prakse i praznike.

Zaključak pod nazivom Istorijsko doba daje pregled i grupu finalnih ocena opšteg značaja istorijske svesti modernog Zapada. Pokazalo se da postoje dva spektra mogućnosti razmatranja istorijske svesti. Prvi spektar govori o emancipatorskim mogućnostima istorijske svesti, a drugi, mnogo manje poželjan, govori o ideološkom osuđivanju i odbacivanju onih za koje se smatra da su prostorno i vremenski izvan modernosti, poput naroda koji ne pripadaju Zapadu ili ih on ne priznaje kao deo zapadne kulture iako vekovima žive u njoj, kao što su na primer američki Indijanci. Sam autor imao je nameru da stvori sliku predane i lične kulturne aktivnosti koja je omogućila posebnu porodičnu i ličnu koncepciju istorije.

Ostaje otvoreno pitanje zašto ovakva razmatranja nisu obuhvatila 20. vek i njegove prelome, kao što su dva svetska rata i genocid nad Jevrejima. Tako ostajemo uskraćeni za razmišljanje da li su ti događaji uticali na lično i kolektivno shvatanje prostora i vremena, u kulturnom značenju tih reči, ili su ona samo puki produžeci jednog senzibiliteta stvorenog krajem 18. veka. Izostao je i odgovor na pitanje da li su prelomi 19. i 20. veka samo posledice prekretnice u 18. veku, a još važnije da li su iznedrili nove mogućnosti razumevanja prostora i vremena i da li su ti vidovi novih pogleda uporedivi sa vremenom revolucije u francuskom narodu.

Uprkos nedorečenostima knjige Pitera Fričea, ostaje utisak da bi knjiga koja bi se bavila sličnim problemima srpskog naroda u 19. i 20. veku bila dobrodošla, tim pre što utisak o vremenu u kome živimo stvara možda pogrešnu sliku da su Srbi narod čije je istorijsko sećanje moguće, ako ne lako preoblikovati, a onda bar sistemski upotrebiti u nečemu što se može nazvati ideološkim oblikovanjem nacije.

Dr Ljubomir PETROVIĆ

Hauard Zin,
Istorijski ogleđi o američkoj demokratiji,
Svetovi, Novi Sad 2004, 218 str.

Knjiga *Istorijski ogleđi o američkoj demokratiji* Hauarda Zina, američkog istoričara i autora više istorijskih radova (*La Gvardija u Kongresu*, *Razmišljanja o Nju Dilu*, *Vijetnam: Logika povlačenja*), u izdanju novosadskih Svetova, predstavlja zbirku eseja nastalih u drugoj polovini XX veka. Iako su nastali različitim povodima, radi se o radovima inspirisanim aktuelnim političkim i društvenim događajima i promenama u svetskim okvirima, kao i u okvirima američkog društva.

Potrebno je istaći da je naslov izvornika *On History (O istoriji)*, jer izneti stavovi autora zaista oslikavaju njegovo shvatanje nauke, prvenstveno uloge koju bi ona trebalo da ima, kao i stavove o ulozi istoričara kao čoveka i naučnika u odnosu na društveno-političke aktuelnosti. Eseje nastale kroz nekoliko decenija rada, autor je svrstao u četiri celine (*O aktivizmu, O izbornoj politici, O holokaustu, O ulozi istoričara*). Budući da se radi o redakciji nastaloj 2001. godine, može se govoriti o aktuelnosti iznetih stavova autora. I pored toga što je samo prvi deo tematski definisan naslovom *O aktivizmu*, potrebno je naglasiti da se radi o ideji koja čini osnovu rada i predstavlja suštinu shvatanja koja H. Zin iznosi.

Aktivizam, kao neophodnost, usmeren prema konkretnim političkim postupcima vlasti (u ovom slučaju, pre svega postupcima američke vlade) ili jasno definisanim i prepoznatim društvenim problemima (siromaštvo, nejednakost, rasno pitanje, građanske slobode), suštinski, po autoru, treba da određuje naučnika kao ličnost, njegov rad i, konačno, istoriju kao nauku. Ideje i stavovi H. Zina oblikovani su u vremenu burnih događanja i promena, pre svega u SAD-u, vremenu rasnih nemira, borbe za građanska prava i rasnu jednakost, rata u Vijetnamu i čini se da je upravo snaga ovih događaja presudno uticala na autorovo shvatanje istorije kao nauke i mesta istoričara u društvu. Dilema da li nauka treba da se distancira od uticaja savremenih događaja ili ih, naprotiv, nauka i naučnik moraju ne samo pratiti već i postati aktivni učesnici, za H. Zina ne postoji u korist ovog drugog. On, ukazujući na slabosti demokratskog društva, tj. nedemokratskih aspekata istog (moć korporacija, nepravedna podela materijalnih dobara, socijalna nejednakost, medijski monopoli), ističe, odnosno predlaže, uz navođenje primera, načine na koje se može pružiti otpor. Aktivnost pojedinca, izbegavanje defetizma, vera u mogućnost promene su one snage na koje autor računa. Mogućnost njihovog uspeha za H. Zina nije teorijska spekulacija, već je ona jasno vidljiva, uz navođenje primera protesta podstaknutih akcijama američke zvanične politike (blokada Nikaragve, rat u Vijetnamu, ali i rušenje jednog gradskog kvarta u Bostonu ili povećanje cene struje).

Uviđajući kroz sopstvena i iskustva savremenika, često i učesnika ovih događaja neophodnost promena, autor još jednom potvrđuje svoj aktivistički pristup, ne zadržavajući se samo na analizi dosadašnjih oblika promena (rat, revolucije, demokratske reforme). On nudi konkretna rešenja, zalažući se za „neku tehniku” koja bi bila između rata i revolucije, kao nasilnih oblika, i postepenih reformi, kao nedovoljno energičnog načina. Autor u prvi plan ističe različite oblike protesta (marševi, blokiranje institucija, rad škola, sloboda). U tom smislu, obikuje se i njegovo viđenje uloge intelektualca, istoričara, kao i univerziteta, škola, čije angažovanje mora biti usmereno kako prema unutrašnjim problemima SAD-a, tako i prema spoljnoj politici Amerike, koja, po autoru, nosi isključivo negativan predznak.

Istorija kao nauka stoga i mora da se oslobodi hermetičnosti i postane aktivni učesnik promena, pre svega svojim drugačijim pristupom pojedinim problemima (npr. novo posmatranje lika i dela K. Kolumba, odnosno uočavanje negativnih posledica otkrića Amerike). Ovaj stav vidljiv je i u poglavlju *O holokaustu*, gde ističe da ovaj događaj ne može biti ograničen samo na duboku naučnu analizu i konačnu osudu (što se svakako podrazumeva), već bavljenje njim svoj puni smisao dobija tek kao podsticaj u prepoznavanju ostalih događaja koji bi se mogli okarakterisati kao genocid i aktivnoj borbi protiv njih, što ponovo upućuje na aktivan pristup nauke i naučnika. Ovakav pristup, po autoru, uneo bi kritičnost i rušenje ustaljenih normi u posmatranju i savremenih promena i događaja.

Он сматра да је изношење политичких ставова неизбежно и ту се не ограничава на науку као такву, већ мисли и на институције где се стиже знанје. По Н. Зину, ни архивари нису ослобођени те улоге, кроз свој рад на доступности грађе, прикупљању и сређивању оне која нуди и поглед на другу стварност, различиту од оне званично презентоване. Зин такође јасно износи мишљење о потреби, не неутралности науке, већ усмеравања интелектуалне енергије на посматрање и ређавање проблема савременог друштва. Противник, како сам иштиче, традиционалног виђења историћара, он се залаже за „научника-активисту”.

На крају потребно је истаћи да кроз ове есеје, настале у специфичном времену у историји САД-а, аутор нуди свакако занимљив угао посматрања улоге историје и историћара у савременом свету, који постаје тим занимљивији с обзиром на личну друштвену и политичку ангажованост Н. Зина са позичије историћара и универзитетског професора.

Vesna ĐIKANović

Михаил Андреевич Робинсон,
*Суды академической элиты: отечественное
славяноведение (1917 – начало 1930-х годов),*
Индрик, Москва, 2004, 432 стр.

Др Михаил Андреевич Робинсон је познати руски научник који се већ дуги низ година бави историјом славистике. До сада се из пера овог веома преданог научника појавило више десетина радова који су на различите начине обрађивали поједине аспекте историјског развоја славистике, од утицаја идеологије и политике на научно стварање до судбине појединих славистичких школа. У том оквиру нарочиту пажњу посвећивао је животу и раду најпознатијих слависта.

Књига која је пред нама представља плод управо тог дугогодишњег рада. У њој је анализиран положај славистике и њене научне елите у условима успоставања тоталитарног режима у Русији током 20-их и почетком 30-их година 20. века. Реч је о периоду у којем је нови бољшевички режим споводио совјетизацију науке и у том оквиру славистике. Заснована је на обимном истраживању спроведеном на око 40 фондова похрањених у разним архивским установа и рукописним одељењима библиотека Санкт Петербурга и Москве. Поменимо оне најзначајније: санктпетербуршко одељење Архива Руске академије наука, Руски државни архив књижевности и уметности, Институт руске књижевности (Пушкинов дом) Руске академије наука, Руска државна библиотека, Руска национална библиотека, Архив Руске академије наука, Централни државни архив Санкт Петербурга.

Коришћени су бројни и разноврсни извори попут дневничких записа, успомена, документа, материјала који су се односили на рад казних органа и виших партијских истанци.... али и објављени документи. Нарочит значај међу изворима имала је богата кореспонденција готово 60 совјетских научника, првенствено слависта а такође и њихових колега, представника других хуманистичких наука. У случају ових других у поменутом периоду, према наводима аутора, од 37 академика и чланова-дописника 15 је умрло до 1935, док је осталих 20 или већ било или су касније постали професори водећих совјетских и иностраних универзитета; четворица су досегли високе положаје у оквиру Академије наука СССР-а. Међу научницима чија је преписка коришћена налазила су се најзначајнија имена тадашње руске